

ХМЕЛЬНИЦЬКА ОБЛАСНА РАДА
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВА
ІМЕНІ ЛЕОНІДА ЮЗЬКОВА
(повне найменування вищого навчального закладу)

ФАКУЛЬТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ЕКОНОМІКИ
(повне найменування інституту, факультету)

Кафедра: публічного управління та адміністрування
(повна назва кафедри)

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему: «Механізми державного регулювання
фізкультурно-виховної діяльності у закладах вищої
освіти»

Виконав: студент магістратури за спеціальністю 281 Публічне управління та адміністрування заочної форми навчанням Куляк Г. І.

Керівник: Щепанський Е. В., завідувач кафедри, доктор наук з державного управління, доцент

Рецензент: _____

Анотація

Куляк Г. І. Механізми державного регулювання фізкультурно-виховної діяльності у закладах вищої освіти. – Рукопис.

У магістерській роботі запропоновано розв'язання актуального наукового завдання, яке полягає в теоретичному обґрунтуванні й розробленні практичних рекомендацій щодо вдосконалення механізмів державного регулювання фізкультурно-виховної діяльності у закладах вищої освіти.

Для цього розкрито зміст державного регулювання розвитку фізичної культури та масового спорту, а саме скоординована діяльність органів державної влади, спрямована на створення оптимальних нормативно-правових, організаційних, адміністративних умов для ефективного функціонування системи розвитку фізичної культури і масового спорту в Україні.

Проведено аналіз світової практики державного регулювання ринків фізкультурно-оздоровчих послуг, який дозволяє виділити дві основні моделі: соціально-демократичної орієнтації з високою роллю держави; меншим ступенем державного втручання в спортивно-оздоровчі та економічні процеси.

Удосконалено механізми державного регулювання фізкультурно-виховної діяльності в закладах вищої освіти України: нормативно-правові, економіко-фінансові, організаційні, соціально-політичні, мотиваційні, інформаційні, освітньо-культурні, комунікативні, які передбачають наповнення і забезпечення діалоговою формою відносини між закладами вищої освіти, органами державної влади, органами місцевого самоврядування, а також організаціями студентського самоврядування.

Ключові слова: державне регулювання, механізми державного регулювання, фізична культура, спорт, фізкультурно-виховна діяльність, студентська молодь, заклади вищої освіти.

SUMMARY

Kulyak G.I. Mechanisms of state regulation of physical culture and educational activities in higher education institutions. - Manuscript.

The master's thesis proposes the solution of a topical scientific problem, which consists in the theoretical substantiation and development of practical recommendations for improving the mechanisms of state regulation of physical culture and educational activities in higher education institutions.

To this end, the content of state regulation of the development of physical culture and mass sports is revealed, namely the coordinated activities of public authorities aimed at creating optimal legal, organizational, administrative conditions for the effective functioning of the system of physical culture and mass sports in Ukraine.

An analysis of the world practice of state regulation of the markets of physical culture and health services is carried out, which allows to distinguish two main models: social-democratic orientation with a high role of the state; less degree of state intervention in sports and health and economic processes.

The mechanisms of state regulation of physical culture and educational activities in higher education institutions of Ukraine have been improved: normative-legal, economic-financial, organizational, socio-political, motivational, informational, educational-cultural, communicative, which envisage filling and providing a dialogue form of relations between higher education institutions, public authorities, local governments, as well as student government organizations.

Key words: state regulation, mechanisms of state regulation, physical culture, sports, physical culture and educational activity, student youth, institutions of higher education.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ФІЗКУЛЬТУРНО-ВИХОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ.....	9
1.1. Сутність та зміст фізкультурно-виховної діяльності як об'єкту державного впливу.....	9
1.2. Значення фізкультурно-виховної діяльності у формуванні студентських цінностей через трансформацію сучасних управлінських підходів.....	15
РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА СТАНУ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ФІЗКУЛЬТУРНО-ВИХОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ.....	24
2.1. Аналіз державної молодіжної політики щодо фізичної та громадської активності у закладах вищої освіти в умовах глобалізації.....	24
2.2. Особливості іноземного досвіду державного регулювання фізкультурно-виховної діяльності в освітній сфері.....	33
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ФІЗКУЛЬТУРНО-ВИХОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ.....	44
3.1. Модернізація державного регулювання у сфері фізичної культури та масового спорту на сучасному етапі розвитку України.....	44
3.2. Уніфікація механізмів державного регулювання процесу фізичного виховання студентської молоді в Україні.....	52
ВИСНОВКИ.....	62
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	65

ВСТУП

Актуальність теми. Державне регулювання фізичного виховання передбачає перехід до нової концепції в цій галузі - в центрі уваги - інтереси, потреби та мотиви молоді. Це значно покращує процес пріоритетності фізичних навантажень для запобігання асоціативній поведінці серед студентської молоді.

Ефективність державного регулювання фізичної культури та освітньої діяльності у вищих навчальних закладах можна виміряти тим, як і в якій конкретній формі ставлення суспільства до фізичної культури та її цінностей проявляється у студентському середовищі. Державні органи повинні використовувати фізичне виховання як профілактичний засіб та створювати центри реабілітації за допомогою фізичної культури. У суспільному житті в освітній системі фізичне виховання має демонструвати своє освітнє, оздоровче та загальнокультурне значення та сприяти розвитку такого соціального напрямку, як рух спортивної культури. Державне регулювання фізичного виховання у вищій школі як частина науки державного управління слід розглядати як мотиваційно-ціннісний компонент, активне емоційне ставлення до фізичної культури, сформовану потребу в ній, систему знань, інтересів, мотивів, що організують і спрямовують силу волі молоді.

Державне регулювання фізичної культури та освітньої діяльності у вищих навчальних закладах слід розглядати як особливий вид діяльності, результати якого корисні для громадянського суспільства та студентської молоді. Втручання у цей процес з метою громадської координації за допомогою державного регулювання можливе лише з належним урахуванням відповідних характеристик роботи вищих навчальних закладів. Державні органи повинні сприяти взаємовідносинам у галузі фізичної культури та масового спорту за допомогою дій органів, відповідальних за організацію, фінанси та ресурси, матеріально-технічні, кадрові, інформаційні, регуляторні та інші види підтримки фізичної культури та спорту, а також шляхом

широкої взаємодії із громадськими організаціями фізкультурно-освітньої спрямованості.

Теоретико-методологічні аспекти функціонування і вдосконалення системи державного управління в Україні розкрито в наукових працях провідних учених: Г.В. Атаманчука [2], В.Д. Бакуменко [3], М.М. Білинської [6], К.О. Ващенко [20], В.М. Князева [3], Н.Р. Нижник [41], Л.Л. Приходченко [69], В.В. Толкованова [80], В.В. Цветкова [85] та ін.

Упродовж останніх десятиліть проблема вдосконалення системи державного регулювання фізичної культури і масового спорту стала об'єктом уваги багатьох вітчизняних дослідників, у працях яких висвітлено теоретичні й практичні аспекти цієї проблематики. Загалом, проблеми державного управління сферою фізичної культури і спорту розглядали такі вітчизняні учені, як А. Близнюк [8], С. Вавренюк [10], Н. Завидівська [27], В. Кононович [30], І. Парубчак [43], І. Приходько [31], Р. Сіренко [72], Ю. Шкретій [87] та ін.

Однак, попри такий значний доробок, у дослідженні проблем сфери фізкультурно-виховної діяльності в Україні, удосконаленні державного регулювання виховних процесів серед студентської молоді, вона не є повноцінно концептуально осмисленою та позбавлена обґрунтованих фундаментальних наукових підходів і практичних рекомендацій із реалізації базових принципів у науці державного управління. Залишаються все ще малодослідженими механізми державного регулювання фізкультурно-виховної діяльності у студентському середовищі закладів вищої освіти України. Власне це й визначає актуальність теми магістерської роботи.

Мета та завдання роботи. Метою магістерської роботи є обґрунтування теоретичних засад і розробка практичних рекомендацій щодо вдосконалення механізмів державного регулювання фізкультурно-виховної діяльності у закладах вищої освіти України на сучасному етапі.

Для досягнення поставленої мети в роботі були визначені та вирішені такі **завдання:**

- з'ясувати сутність та зміст фізкультурно-виховної діяльності як об'єкту державного впливу;
- визначити значення фізкультурно-виховної діяльності у формуванні студентських цінностей через трансформацію сучасних управлінських підходів;
- провести аналіз державної молодіжної політики щодо фізичної та громадської активності у закладах вищої освіти України в умовах глобалізації;
- вивчити особливості іноземного досвіду державного регулювання фізкультурно-виховної діяльності в освітній сфері;
- визначити концептуальні засади модернізації державного регулювання у сфері фізичної культури та масового спорту на сучасному етапі розвитку України;
- удосконалити механізми державного регулювання процесу фізичного виховання студентської молоді в Україні.

Об'єктом дослідження є державне регулювання фізкультурно-виховної діяльності серед студентської молоді в Україні.

Предмет дослідження – це механізми державного регулювання фізкультурно-виховної діяльності у закладах вищої освіти України.

Методи дослідження. В магістерській роботі використані загальнонаукові та спеціальні методи, які дозволили обґрунтувати і удосконалити механізми державного регулювання фізкультурно-виховної діяльності у закладах вищої освіти.

Для вирішення певних проблем були використані такі методи дослідження: аналітичний та синтетичний (аналіз наукової літератури, співвідношення визначень); системний (вивчення структури та функцій органів влади у сфері державного регулювання фізичної культури та освітньої діяльності); порівняльний та порівняльно-історичний (для порівняння історичної та зарубіжної практики державного регулювання у цій

галузі, спочатку для порівняння етапів розвитку державної соціальної та молодіжної політики в радянські часи та в роки незалежності України); нормативно-правовий аналіз (порівняння нормативно-правових актів, аналіз закономірностей розвитку правової бази у галузі фізичної культури та масового спорту).

Інформаційною базою дослідження є наукова вітчизняна та зарубіжна література за темою дослідження, нормативно-правові акти України, міжнародно-правові акти, аналітичні та звітні документи.

Практичне значення отриманих результатів. Основні теоретичні положення магістерської роботи були виведені на рівень конкретних концептуальних та практичних висновків, пропозицій та рекомендацій щодо вдосконалення механізмів державного регулювання фізичної культури та освітньої діяльності у вищих навчальних закладах України.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ФІЗКУЛЬТУРНО-ВИХОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

1.1. Сутність та зміст фізкультурно-виховної діяльності як об'єкту державного впливу

Трансформація сучасного суспільства призводить до диференціації фізичної культури та виховної діяльності, до ускладнення соціальних зв'язків, змінює характер взаємозв'язку між фізичною культурою та іншими соціальними явищами, процесами та інститутами. Необхідно пояснити новітні процеси трансформації фізичної культури та розробку теоретичних підходів до їх вивчення. Як би парадоксально це не здавалось, вивчення фізичної культури та спорту в національній науці державного управління не є таким інтенсивним, як можна було б припустити, враховуючи значну соціальну важливість цього явища [78, с. 25-26].

Розвиток фізичного виховання в Україні відбувається в принципово нових, на відміну від існуючих раніше соціально-економічних, політико-правових, організаційних, науково-методологічних умовах. Соціально-історичний та економічний розвиток України сьогодні спрямований на зміну у правильному напрямку фізичних, моральних та духовних здібностей людини та системи організаційних заходів, що визначають та регулюють розвиток фізичного виховання в суспільстві та освіти.

На думку провідних науковців, таких як І. Бондар [9], О. Жабокрицька [25], Р. Раєвський [61], Р. Сіренко [70], розвиток фізичного виховання в університетах визначається потребами суспільства та окремих його членів визначає рівень розвитку матеріального виробництва, соціальні уявлення про цілі, засоби, зміст і методи. Отже, ефективність системи фізичного виховання студентської молоді у фазі трансформації та модернізації освітньої системи в Україні визначається відповідним підбором цілей, організаційних форм, методів та ресурсів для навчання, реабілітації та виховання в Україні у їх

раціональному поєднанні. Орієнтація на інноваційні технології фізичного виховання студентів призводить до суттєвих змін у змістовно-методичних складових, визначає модернізацію традиційної системи фізичного виховання, розробку та модернізацію нового методичного забезпечення.

У сучасному суспільстві функції викладання фізичної культури студентами суттєво змінюються. Це пов'язано з тим, що сьогодні мотиви професійної діяльності в суспільстві суттєво змінюються. Часто функції фізичного виховання спрямовані на надання послуг, спрямованих на повноцінний відпочинок та забезпечення здорового способу життя, тобто вони набувають іншої соціальної спрямованості [77]. На думку М.В. Дутчак [23], ефективна система фізичного виховання, повинна відповідати таким вимогам:

- забезпечити цілеспрямовану фізичну активність усіх верств населення і, виходячи з цього, сприяти зростанню фізичної підготовленості, зміцненню здоров'я та профілактиці захворювань;
- забезпечити доступність та якість послуг з фізичної культури та здоров'я;
- створити необхідні людські, фінансові, матеріально-технічні ресурси та ефективно їх використовувати.

Фізична культура студентів є невід'ємною частиною вищої освіти. На думку Завидовської Н.Н. [26] та Лугового В.І. [35] вона функціонує як якісна та ефективна складова впливу різних форм, засобів та методів на особистість майбутнього фахівця у формуванні його професійної компетентності. Практичним результатом цього процесу є рівень індивідуальної фізичної культури кожного студента, його духовність, рівень розвитку професійно значущих навичок.

Закон України "Про вищу освіту" [49] відкриває широкі перспективи для переосмислення цінностей фізичної культури студентської молоді. Він включає свої функції щодо освіти, виховання та охорони здоров'я в новій

галузі. Закон визначає зміст фізичної культури студентів як самостійну сферу діяльності в соціокультурному просторі та висвітлює її освітні пріоритети.

Фізична культура і спорт як окрема галузь людської діяльності та як окремий соціокультурний феномен надзвичайно важливі сьогодні для держави, суспільства та особистості. В умовах докорінних змін у соціально-економічній структурі нашої країни необхідна глобальна реорганізація системи державного управління у галузі фізичної культури та спорту з урахуванням її організаційних, семантичних, теоретичних та методологічних основ. На думку багатьох дослідників, що представляють галузеві управлінські та організаційні рамки, пріоритет слід надати перегляду ролі та розташування держави, місцевого самоврядування, громадських організацій та установ у розвитку та підвищенні ефективності фізичної культури та спорту. Безперечно, рівень розвитку фізичної культури та спорту залежить від організаційної злагодженості механізму управління, який регулює поступовий розвиток галузі шляхом співпраці та чіткого розмежування повноважень органів влади, а також запровадження ефективної програми дій для визначення їх місця, ролі та ролі громадських організацій в цих процесах.

У сучасних дослідженнях функціонування та розвиток фізичної культури та спорту розглядаються як природний процес, зміст якого визначається усіма соціальними відносинами, що склалися в тій чи іншій країні. Детально розглядаються деякі проблеми фізичної культури та спорту, вирішення яких є актуальним для суспільства на певних етапах розвитку. Проблеми, що привертають найбільшу увагу вчених, можна розділити на три основні блоки:

I - Комерціалізація як форма прояву впливу ринку на функціонування та розвиток фізичної культури та спорту;

II - Адаптація компаній у галузі фізичної культури та спорту до вимог ринку;

III - Зміна ролі держави у забезпеченні розвитку фізичної культури та спорту в ринкових умовах [39].

Сьогодні на сучасному ринку існує ряд функціональних закономірностей та закономірностей розвитку фізичної культури та спорту (рис. 1.1).

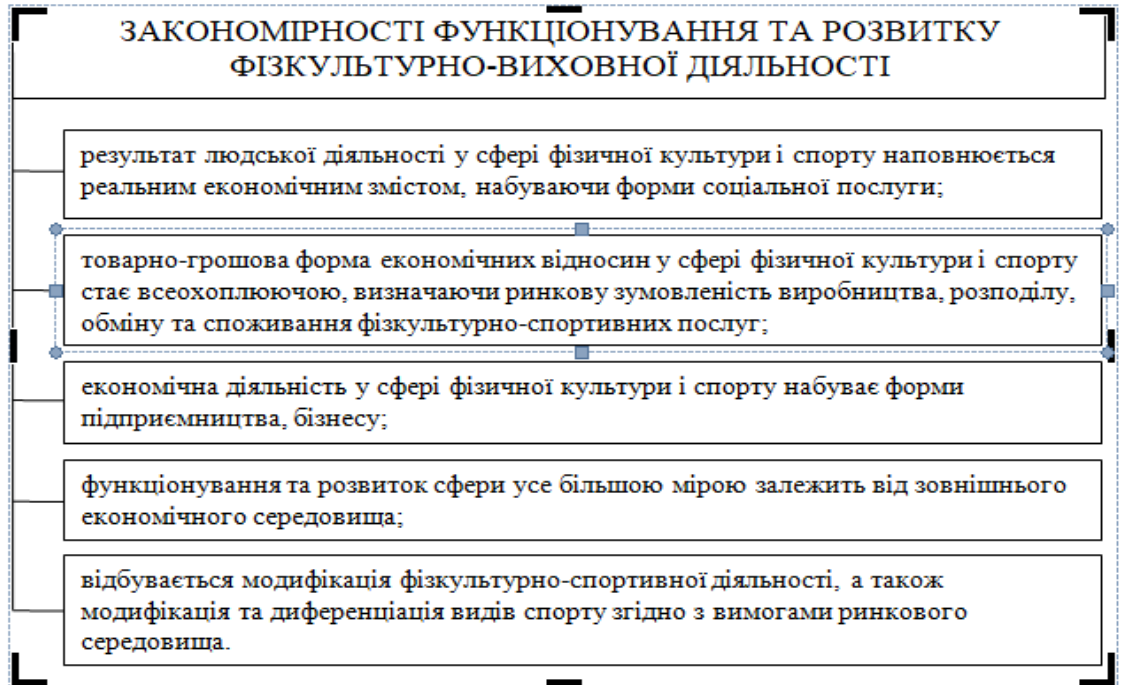

Рис. 1.1. Закономірності функціонування та розвитку фізкультурно-виховної діяльності

Примітка. Складено автором.

Отже, основними проблемами та недоліками державного регулювання фізичного виховання є використання старих принципів, методів та інструментів централізованого управління, які не дають бажаних результатів, для вирішення принципово нових проблем галузі. На наш погляд, через низький рівень участі приватного сектору та відсутність належного інвестиційного клімату в країні, проблемні питання у галузі фізичної культури та спорту на цьому етапі реформ можуть бути вирішені лише шляхом об'єднання зусиль влади, місцевого самоврядування та установ громадянського суспільства. Тільки так можна пристосувати сферу фізичної культури та спорту до європейських вимог та стандартів, до яких прагне наша країна.

Вивчення фізичного виховання пропонує різні можливості для інтерпретації та аналізу. Різноманітність підходів до вивчення соціальної сутності, проведених, з одного боку, на соціологічній теоретичній та методологічній основі, показує, з одного боку, що неможливо подолати суперечності між мікро- та макросоціологічною теоріями, між прихильниками з структурної теорії та теорії дії, а з іншого боку. врахувати це багатогранне явище нашого часу, яке є актуальним майже для всіх сфер суспільного життя і проявляється на різних рівнях [7; 71]. Розширення використання теорій при вивченні фізичної культури та оздоровчої діяльності дозволяє нам проаналізувати ті прояви, які зазвичай здаються простими та очевидними у повсякденному житті, але не в реальності. В умовах сучасної України перехід до нових принципів системи державного управління та вирішення проблеми вдосконалення механізмів державного управління надзвичайно актуальні та перебувають у центрі уваги. Це необхідно для реальності побудови незалежної, правової та демократичної держави. Особливість сучасного етапу розвитку державного управління в Україні полягає в тому, що для створення ефективного механізму її реалізації необхідно вирішити не лише певні управлінські завдання, а й бачення загальної перспективи управління. Покращення ефективності державного управління пов'язане з вирішенням низки проблем, що виникають внаслідок невідповідності сучасного стану вимогам сьогодення.

Зміст поняття "державне регулювання" можна визначити, розглядаючи його як функцію управління. Виходячи з цього, змістом державного регулювання є діяльність з реалізації функцій держави або створення та застосування норм, що забезпечують певний вид діяльності. Отже, державне регулювання як функція спрямоване на забезпечення реалізації інших функцій державного управління. Категорія "функція" концептуально дещо вужча за термін "регулювання", оскільки вона містить ряд упорядкованих односпрямованих дій, які контролюються певним алгоритмом. Цей процес вимагає ряду послідовних, упорядкованих, складних, складних,

багатогранних дій. Дії такі ж, як і вони здійснюється відповідно до принципів такої діяльності та переважаючих умов [46, с. 261-462].

«Механізм державного регулювання» вважається «сукупністю організаційно-економічних методів та інструментів, за допомогою яких виконуються взаємопов'язані функції для забезпечення безперервної та ефективної роботи системи, або сукупністю форм, методів та засобів впливати на економіку». Звітність про економічні взаємозв'язки, що складаються між суб'єктами та об'єктами регулювання при встановленні та реалізації мети» [46]. Підсумовуючи, ми узагальнюємо отримані науково-теоретичні положення щодо інтерпретації змісту досліджуваних понять і припускаємо, що під державним регулюванням фізичної культури та масового спорту розуміються соціальні заходи, що відповідають національним інтересам та державній політиці у галузі фізичної культури а спортивні заходи координуються. Влада націлена на створення оптимальних правових, організаційних та адміністративних умов для ефективного функціонування системи розвитку фізичної культури та масового спорту в Україні.

Регулювання повинні здійснювати суб'єкти державної влади - органи державної влади та місцевого самоврядування, які визначають стратегію та тактику розвитку фізичної культури та масового спорту відповідно до національних інтересів та державної політики [65].

Як особливий предмет державного регулювання, фізичне виховання врегульоване законодавчими й підзаконними актами різної юридичної сили. При цьому серед правових інститутів галузі спортивного права можна виділити загальні, галузеві, підгалузеві й функціональні. Формою вираження правових інститутів є окремі акти представницьких органів і органів державного регулювання, положення й статuti, правила й інструкції [81].

Основою системи законодавства фізичного виховання є правові норми, тобто нормативні приписи, що виступають субстанцією, первинним елементом системи державного регулювання й встановлюють цілі, завдання,

принципи й соціальні функції фізичної культури й спорту, права, обов'язки, компетенцію органів управління, адміністрації й посадових осіб установ і організацій фізичного виховання й спорту тощо [10].

Таким чином, на основі теоретичного аналізу науково-методичної літератури з'ясовано сутність головних понять наукової роботи, до яких ми віднесли: вища освіта, заклади вищої освіти, педагогіка фізичної культури, педагогічна технологія, фізична культура, фізичне виховання, галузь фізичної культури і спорту, фізкультурно-виховна діяльність, спорт, масовий спорт, спорт для всіх. А також розкрито зміст понять науки державного управління: управління, управління фізичною культурою і спортом, принципи державного управління, механізми державного управління, державне регулювання, державне регулювання розвитком фізичної культури та спорту.

Нова парадигма управління розвитком галузі фізичної культури і спорту в державі детермінує основні тенденції регулювання фізкультурно-виховної діяльності в освітньому процесі вищої школи, зумовлює перегляд утверджених управлінських підходів щодо оновлення освітніх стандартів, пошуку шляхів підвищення якості підготовки педагогічних кадрів, модернізації цілей, змісту, форм і методів фізкультурно-виховної діяльності молоді, оновлення методичного супроводу й упровадження сучасних технологій, застосування розвивальних методів, інноваційних форм організації навчання з метою виховання свідомого громадянина з високим рівнем світоглядної орієнтації стосовно здорового способу життя і власного здоров'язбереження.

1.2. Значення фізкультурно-виховної діяльності у формуванні студентських цінностей через трансформацію сучасних управлінських підходів

Студентська молодь входить до відповідної соціально-демографічної групи і, відповідно, характеризується певними характеристиками, хоча сама

студентська молодь також має ряд характеристик, що відрізняють її від молоді загалом.

Соціальна роль студентів полягає у підготовці до якісної роботи, задоволенні соціальних потреб та інтересів у всіх сферах теоретичної та практичної діяльності та оновлення суспільства в цілому. Серед особливостей, що характеризують студентську молодь, насамперед слід відзначити освітню діяльність, пов'язану з підготовкою до обраної професії. Належність до того самого віку, що надзвичайно важливо, оскільки вік пов'язаний із особливим сприйняттям світу та психофізіологічними рисами особистості [64].

Аналіз науково-методичної літератури та вивчення практичного досвіду дають підстави констатувати наявність несприятливої ситуації у формуванні соціальних цінностей студентської молоді, яка визначається сукупністю чинників об'єктивного і суб'єктивного характеру, відсутністю в системі освіти цілеспрямованої, структурно-системної та систематичної, заснованої на технологічному підході навчально-виховної роботи, а також уявлень про можливості фізичної культури в цьому напрямі. Незважаючи на значну кількість просвітницьких заходів щодо пропаганди та формування здорового способу життя, які застосовують з боку державних та громадських структур, в Україні значних позитивних зрушень у покращенні показників фізичного, духовного, психічного та соціального аспектів здоров'я молоді не відбулося. Фізична культура, на сучасному етапі суспільного розвитку, є самостійною і особливою галуззю загальної культури, яка спрямована на збереження та покращення здоров'я людини, продовження її активності та творчої життєдіяльності, вдосконалення всебічного і гармонійного розвитку та використання набутих знань, умінь, навичок та якостей у різних видах діяльності.

Студенти - це особлива соціальна категорія, специфічна спільнота людей, які організаційно об'єднані університетом і цілеспрямовано та систематично набувають знань та професійних навичок [82]. У порівнянні з

іншими групами молоді студенти цього віку мають такі характеристики: вища освіта; прагнення до знань; висока соціальна активність; досить гармонійне поєднання інтелектуальної та соціальної зрілості тощо.

Динаміка змін основних форм та напрямів психічного розвитку особистості найбільш виражена серед студентів [4]. У цей час відбуваються кількісні та якісні зміни в психіці та особистості молодих людей, зокрема: найскладніше структурування інтелекту, підвищення функціональної ефективності та продуктивності, самостійність, критичне мислення та самокритичність у прийнятті відповідальних рішень, творчість, інтелектуальна та когнітивна максимальна ефективність, і нарешті розвиває творче мислення. Час навчання є найбільш важливим для формування основних соціальних характеристик.

У сучасних умовах гуманізації та демократизації суспільства акцент робиться на моральному самовизначенні учня, його особистісній орієнтації, що значно покращує умови для формування потреби у фізичній активності особистості. Вирішення цих проблем можливе лише за умови культурно-формуєчого характеру змісту освіти, який повинен бути представлений цілісно та гармонійно, цінностей матеріальної та духовної культури, науки, передового мистецтва, економічної культури та культури праці, політичної, юридичної та комунікативної представляє культуру. Фізична культура має першорядне значення як історично розвинена галузь загальної культури та історії людства [34].

Фізична культура в освітньому процесі вищого закладу освіти орієнтує всю педагогічну систему на стратегічно новий на сьогодні цільовий підхід – формування фізичної культури особистості. Основними концептуальними положеннями проголошено: лібералізацію процесу виховання (перехід відносин об'єкта і суб'єкта в суб'єкт-суб'єктні відносини, до педагогіки співробітництва, надання кожній особистості можливості оволодіння основами фізичної культури на шляхах вільної реалізації фізичних здібностей); гуманізацію процесу виховання (облік індивідуальних

особливостей кожного студента, розвиток самостійності, залучення до здорового способу життя, високих естетичних ідеалів і етичних норм поведінки в суспільстві); безперервність розвитку фізичної культури, що представляє собою динамічний рух інноваційних технологій освіти (обумовлює творчий пошук і новаторство педагогів, самостійність і ініціативність студентів); гармонізацію змісту формування фізичної культури, що забезпечує єдність духовного і фізичного розвитку особистості [68].

Сьогодні, вкрай необхідно сприяти посиленню позитивного ефекту соціалізації молоді в спорті, інтеграції фізичної культури й спортивної діяльності й сприяти вихованню «сучасного розуміння здорового способу життя». Вплив фізичної культури й спорту на потенціал суспільного здоров'я проявляється через: збільшення тривалості життя населення; підвищення працездатності економічно активного населення, скорочення втрат робочого часу через хворобу; підвищення ефективності профілактичних медичних заходів; скорочення витрат на медичні послуги [93].

На нашу думку, основними напрямками зміцнення суспільного здоров'я завдяки оптимізації галузі фізичної культури і масового спорту є:

- підвищення значення фізичної культури й спорту у відтворенні робочої сили, «виробництві» здорової, фізично розвиненої людини;
- зростання потреби людей в активній фізичній діяльності, у зв'язку зі зміною змісту праці під впливом науково-технічного прогресу;
- збільшення частки працівників переважно розумової праці, що мають невеликі фізичні навантаження, підсилює небезпеку розвитку гіподинамії, у зв'язку з чим зростає необхідність компенсації природньої рухливості іншими засобами, зокрема засобами фізичної культури й спорту;
- ріст матеріального добробуту приводить до змін у структурі потреб, у співвідношеннях між різними групами матеріальних цінностей і духовними благами (на користь останніх), у тому числі й на користь послуг фізичної культури й спорту;

- зростає соціальне значення занять фізичної культури й спорту як засобу самовираження особистості, підвищення суспільного престижу;
- зростає економічний ефект від видовищних заходів і підвищується попит на спортивні товари.

Фізична культура призначена виконувати найрізноманітніші соціальні функції, серед яких особливе місце займає функція формування духовності, моральності, естетичних якостей, світогляду, працьовитості, здорового способу життя; всіх їх можна об'єднати в єдиний термін «соціально-духовні цінності» [66]. У формуванні потреби у фізичному вихованні велике значення мають матеріальні умови та загальнокультурний рівень студента. З точки зору державного регулювання, фізична культура і спорт є специфічним об'єктом людської діяльності, спрямованої на ефективну та систематичну роботу з метою задоволення потреби у фізичному самовдосконаленні. Ефективність фізичної культури та спортивної роботи зі студентами залежить від створення педагогічних умов, що сприяють формуванню мотивації до руху та враховують їх інтереси та схильність до занять різними видами спорту з метою підготовки до майбутньої професійної діяльності.

Фізична культура та спортивна діяльність - це органічна частина студентського життя, тісно пов'язана з навчальним процесом та системою організованих та цілеспрямованих занять, які допомагають досягти успіхів у навчанні, розвивають соціальні навички студентів, свідому дисципліну, колективізм, сприяють моральному та інтелектуальному вихованню, психічному та фізичному здоров'ю людини, задовольняють їхні культурні потреби та спрямовують діяльність на корисну діяльність. За допомогою освітнього простору фізична культура та спорт задовольняють такі потреби студента: потреба у відпочинку та релаксації; потреба в психофізичній діяльності; необхідність контакту з природою; потреба в приємних емоціях і почуттях; потреба в необережності та веселощах; необхідність неформальних контактів з іншими людьми; необхідність підвищення власного статусу та

домінування; необхідність суперництва та конкуренції; потреба в новому досвіді, розширенні знань та навичок [77].

Формування соціальних якостей особистості студента – цілеспрямований, багатогранний і водночас цілісний процес, обумовлений сукупністю чинників, які є причиною та рушійною силою її розвитку та становлення. Об'єктивні чинники існують незалежно від волі та свідомості студента і служать своєрідним фундаментом для виникнення суб'єктивних чинників, скеровують, регулюють, стимулюють активність студентства і, навпаки, «гальмують», заглушають дії негативних чинників, які викликають пасивне ставлення до діяльності, спрямованої на формування соціальних цінностей особистості студента.

До групи загальних об'єктивних неспецифічних чинників, властивих суспільству загалом і студентству зокрема, відносять [38]:

- суспільні відносини (зміст і стан соціально-економічної формації, політики, ідеології);
- матеріально-економічні умови життєдіяльності;
- соціальне середовище (культура, моральність, духовність, образ життя, ціннісні орієнтації);
- екологічні та кліматичні умови;
- систему соціальної політики (ступінь зацікавленості суспільства і держави у формуванні фізичної культури особистості, її агітації та пропаганди);
- стан системи фізичного виховання (концепції, принципи, широта охоплення);
- стан системи освіти в державі (зміст соціального замовлення, цілей, стандартів, концепцій, принципів, фінансування).

Дослідниками Рубиним Б.Г. та Колесниковим Ю.С. запропоновано набір об'єктивних специфічних чинників, властивих конкретному вищому навчальному закладу і властивих соціальній групі студентів детермінує [64]:

- стан системи освіти в конкретно взятому закладі вищої освіти (інформаційної, інструментальної, кадрової);
- соціальне середовище, що формує культуру особистості студента (культура, моральність, духовність);
- зміст і дієвість системи соціально-виховної політики, спрямованої на формування загальної культури;
- ступінь ефективності функціонування системи фізичного виховання, формування фізичної культури особистості студента;
- матеріально-побутові умови життєдіяльності студентів;
- умови, що відображають специфіку і характер навчальної діяльності студентів (соціально-психологічні, організаційно-методичні, психолого-педагогічні).

РОЗДІЛ 2

ОЦІНКА СТАНУ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ФІЗКУЛЬТУРНО-ВИХОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

2.1. Аналіз державної молодіжної політики щодо фізичної та громадської активності у закладах вищої освіти в умовах глобалізації

Сьогодні перед українським суспільством стоїть соціальне завдання інтеграції культурного потенціалу в сучасну практику. Це стало можливим завдяки людям нової формації, молодим людям з професійними та особистими якостями, що відповідають сучасній дійсності. Мотивація та розвиток державної спортивної політики як важливої частини загальної соціальної культури повинні бути важливими особистісними чинниками. Сучасне молоде покоління не боїться конкуренції, здатне приймати самостійні рішення, творчо, глибоко, активно та морально.

Соціально-історичний та економічний розвиток України має бути спрямований на зміну фізичних, розумових, моральних та духовних здібностей людини шляхом організаційних заходів, що визначають та регулюють розвиток фізичної культури в суспільстві. Фізична культура - одна з найважливіших складових життя в сучасній державі, активно пропагує здоровий спосіб життя, що безпосередньо впливає на працездатність населення.

Соціально-економічний та соціально-історичний розвиток України базується на вдосконаленні системи організаційних заходів з розвитку фізичного виховання в суспільстві та освітньому просторі з метою розкриття людського потенціалу в рамках його фізичних, духовних та моральних можливостей. Перероблення системи фізичного виховання студентської молоді в Україні повинно відповідати законам нової освітньої парадигми, яка передбачає всебічний особистісний розвиток, професіоналізм та високий рівень здоров'я майбутніх фахівців при інтеграції в європейський освітній простір [73].

Державна політика в системі фізичного виховання молоді вимагає комплексного підходу з повним обґрунтуванням цілей, інструкцій, інструментів, засобів та висновків, а також розробки конкретних пропозицій щодо розвитку фізичної культури та спорту в Україні, а також необхідно вирішити стратегічні питання фізичного виховання у закладах вищої освіти.

У державно-управлінському вимірі глобалізація стає переважаючим чинником світового розвитку, котрий формується у світовому порядку і системі глобального управління. Особливе значення має процес формування національної соціалізації, котра б поставала системою суспільних норм, настанов, правил, інститутів. У цьому розумінні є очевидним, що культура молоді може не тільки реформуватися під впливом зміни державної молодіжної політики, а й навпаки, впливати на цю систему [22].

Глобальні перетворення сучасного світу є багатовимірними, ведуть до радикальних суспільних змін, стаючи підставою трансформації сучасного суспільства. Це не лише процес, який відображає звуження взаємин і зростання співвідношення у глобальному масштабі, але також світ, у якому інші відчують наслідки наших дій, а молодь відчуває соціальні проблеми. Глобалізація сприяє розширенню культурних зв'язків між молоддю й міграцією людей, але глобалізація має як позитивні, так і негативні сторони, тому завданням державної молодіжної політики є регулювання впливу глобалізаційних чинників на соціалізацію молоді.

Фізична культура та спорт у вищих навчальних закладах є невід'ємною частиною розвитку освіти, спрямованої на підтримку та зміцнення здоров'я, розвиток інтелектуальних, моральних та фізичних здібностей усіх учасників освітнього процесу, організацію змістовного дозвілля молодих студентів та оптимізацію спорту з вищою продуктивністю. Одним із завдань є підвищення мотивації та участі учнів у регулярному фізичному вихованні та фізичному вихованні з урахуванням їх особистих інтересів, бажань, навичок та індивідуальних особливостей як під час обов'язкового фізичного виховання, так і під час позакласної роботи [16].

Виконання описаних завдань має суттєво зменшити захворюваність підлітків, підвищити рівень профілактичної роботи, стимулювати прагнення підлітків до здорового способу життя та зменшити вплив шкідливих звичок на здоров'я молоді. Для досягнення цієї мети необхідно забезпечити комплексний підхід до гармонійного формування всіх складових здоров'я; підвищення фізичної та психологічної підготовки до активного життя та професійної діяльності відповідно до принципів, що забезпечують орієнтований на здоров'я індивідуальний підхід; застосування різних форм фізичної активності та інших засобів фізичного вдосконалення [88].

Ми розглядаємо актуальні питання фізичного виховання:

- відсутність конкретного державного виробничого замовлення та роботодавців щодо фізичної підготовленості випускників та, як наслідок, нерозуміння доцільності фізичного виховання та неефективне управління цим процесом;

- недостатня гуманістична та професійна спрямованість у фізичному вихованні; неефективна теоретична та методична підготовка студентів до особистої фізичної культури;

- обмеження арсеналу практичних компонентів, що забезпечують комплекс функцій фізичної культури.

Негативний ефект також виникає через низьку ефективність дидактичного заповнення практичних розділів програми фізичного виховання; невідповідність організаційних форм спортивного процесу сучасному менталітету та мотиваційній зрілості студентів; відсутність належних ефективних умов для ефективного функціонування процесу фізичного виховання, тобто адекватне кадрове, науково-методичне, медичне, матеріально-технічне, фінансове забезпечення; недостатня мотивація студентів до власного фізичного виховання та його вдосконалення. Тобто ми констатуємо сьогодні відсутність науково обґрунтованої моделі розвитку фізичного виховання серед студентської молоді найближчим часом [19].

Основні проблеми, які необхідно вирішити:

- демографічна криза, спричинена зменшенням працездатного населення України;
- погіршення стану здоров'я населення;
- невідповідність сучасним вимогам та значне відставання від світових стандартів забезпечення фізичною культурою та спортивними ресурсами;
- відсутність усталених стійких традицій та мотивів фізичного виховання як важливого чинника фізичного та соціального благополуччя, покращення стану здоров'я, збереження здорового способу життя та його розширення.

Для вирішення існуючих проблем необхідно вжити низку заходів для створення умов щодо відведення провідної ролі фізичної культури та спорту в політиці інтеграції України до європейського простору. Удосконалення форм організації фізичної культури та спорту у всіх навчальних закладах. Зрозуміти та закріпити поняття фізичної активності як невід'ємного чинника здорового способу життя та успішного життя в суспільстві.

Вирішення цих проблем можливе шляхом вибору головної європейської моделі побудови відносин між державою та сферою фізичної культури, яка передбачає наявність центрального органу влади, якому доручено розробку та реалізацію державної політики у галузі фізичної культури і спорту; збільшення в навчальних закладах усіх видів фізичної активності середньо-шкільних та старшокласників на тиждень; створення спортивних відділів в навчальних закладах, особливо створення студентського спортивного центру; пропаганда здорового способу життя. Стратегія розвитку фізичного виховання та спорту для студентської молоді до 2025 року визначає найважливіші сучасні проблеми та виклики для подальшого розвитку системи фізичного виховання в Україні [72].

По-перше, це незадовільний стан фінансової, матеріально-технічної підтримки університетів; відсутність цілісної системи виховання, фізичного, морального та духовного розвитку, соціалізації молоді; занепад суспільної моралі, духовності та культури поведінки деяких студентів та студентів;

слабка мотивація суспільства та економіки інвестувати в освіту; наявність фактів про неефективне використання фінансових та матеріальних ресурсів, зловживання спортивною інфраструктурою в системі освіти; відсутність системи мотивації та стимулювання інноваційної діяльності в системі освіти, що компенсує ризики в цій діяльності; відсутність заходів щодо мотивації учнів до занять фізичною культурою та спортом, відвідування спортивних заходів.

Труднощі періоду реформ та основні проблеми представляють низку ризиків, які можуть ускладнити виконання поставлених завдань. У тому числі: економічна нестабільність, обмежені ресурси для систематичного виконання всіх завдань та видів діяльності; негативні наслідки складної демографічної ситуації; небажання певної частини вчителів до інновацій; недостатня підготовка органів управління освітою до комплексного вирішення нових проблем для забезпечення координації роботи всіх служб та установ; скорочення годин занять з фізичної активності та невеликої кількості годин фізичної активності для студентів на тиждень, що призводить до зменшення фізичних навантажень для учнів; необхідність ремонту, реконструкції та модернізації існуючих спортивних споруд, спортивних споруд, спортзалів, дитячих майданчиків, стадіонів та басейнів [87].

Також необхідно оновити спортивний інвентар та споруди. Відсутність медичних довідок при прийомі учасників до вищих навчальних закладів ускладнює організацію фізичного виховання та ставить під загрозу безпеку студентів під час занять, роботи в секціях, а також змагань та заходів. Спостерігається відсутність фінансування позааудиторних заходів; відсутність відповідних спортивних споруд для підготовки національних команд до участі у всеукраїнських змаганнях; відсутність фінансування підготовки та участі команд у спортивних заходах, організації конкурсів на отримання державних грантів на спортивні проекти [37].

У сучасному суспільстві функції навчання студентів фізичній культурі суттєво змінюються, оскільки мотиви та цінності професійної діяльності в

суспільстві суттєво змінюються. В даний час функції фізичного виховання ототожнюються з наданням послуг з дозвілля з метою повноцінного дозвілля з метою забезпечення здорового способу життя, тобто процес фізичного виховання набуває іншого соціального виміру [45]. Тому з боку державних органів, навчальних закладів та громадських організацій слід вживати узгоджених дій для забезпечення права студентської молоді на здоровий спосіб життя в Україні.

Він покликаний: покращити якість освіти на інноваційних засадах, а також забезпечити сучасне психолого-педагогічне та науково-методичне забезпечення навчального процесу; забезпечити розвиток взаємодії між органами управління освітою та органами державної влади навчальних закладів для забезпечення об'єктивної оцінки якості освіти; розробка стандартів вищої освіти з акцентом на компетентнісному підході відповідно до нової структури освітньо-кваліфікаційних рівнів вищої освіти та Національної рамки кваліфікацій; вносити зміни в організаційне, нормативне, кадрове, матеріально-технічне, фінансове, науково-методичне, медичне та інформаційне забезпечення фізичного виховання та спорту у вищих навчальних закладах; забезпечення ефективного функціонування та вдосконалення мережі спортивних споруд, розвиток спортивної інфраструктури, включаючи будівництво та модернізацію спортивних споруд за рахунок коштів, залучених державною та місцевою владою.

У сучасних концепціях дозвілля, усталених закономірностях та принципах ефективного формування системи навичок, знань, переконань, мотивів та активного способу життя загалом у галузі дозвілля розрізняють час “дозвілля” та “Цільова рекреаційна діяльність” [27]. У першому сенсі ми маємо на увазі загальний час, необмежену працю (навчання), не наповнену людською діяльністю. У другому розумінні вільний час людини визначається як активний спосіб проведення вільного часу для досягнення мети та задоволення переважно гедоністичних потреб. Різноманітні дозвілля та з тих

під мотивація до фізичних вправ у вільний час, викликані генетичними та соціальними факторами.

У процесі фізичного виховання та навчання студент повинен гармонійно розвивати емоційну сферу, задовольняти різноманітні потреби, щоб підтримувати функціональний баланс тіла, відкривати новий простір для вдосконалення особистості, розвивати нові форми самореалізації та стимулювати процес самовдосконалення. Культурно-пізнавальна активність фізичного дозвілля відповідає низці повсякденних потреб студентів: відпочинок та рекреація; зміни в способі життя міського населення; емоційне задоволення; зниження самоконтролю; емоційне задоволення; придушення агресії; задоволення амбіцій; знання; самовдосконалення та самореалізація; естетичні та соціальні.

Структура фізкультурно-виховної діяльності у вищих навчальних закладах наведена на рис. 2.1.

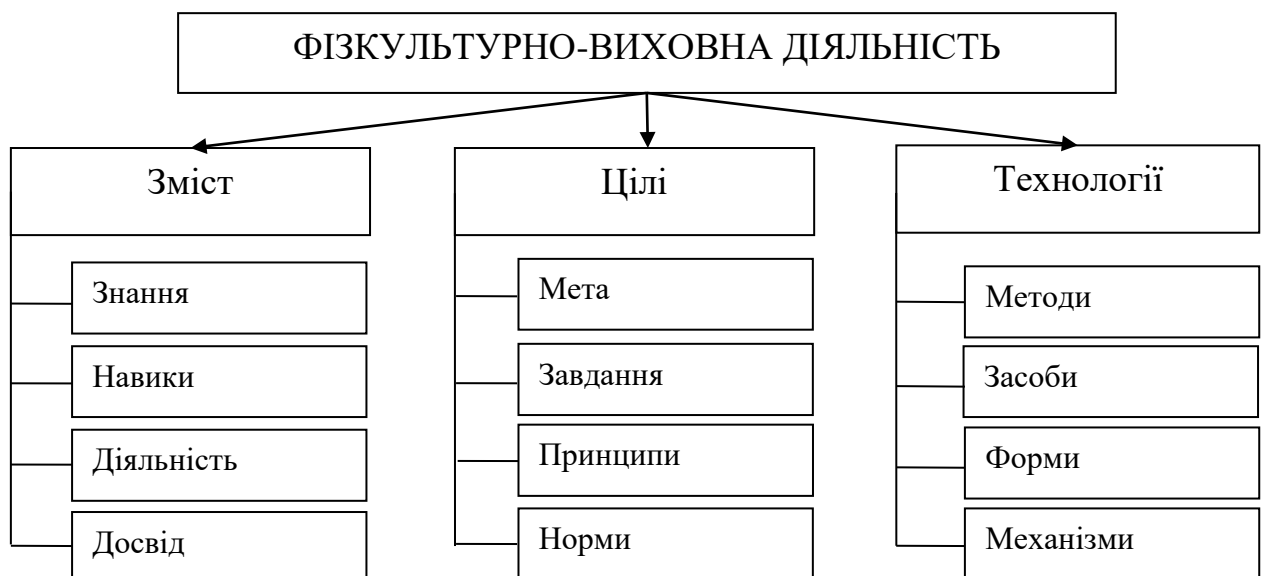

Рис. 2.1. Структура фізкультурно-виховної діяльності у закладах вищої освіти

Примітка. Складено автором.

Спортивна діяльність студентів повинна здійснюватися на основі: систематичного підвищення обізнаності, потреб та навичок дозвілля; інтеграції освітньої діяльності з усіх центрів впливу - сім'ї, школи, ЗМІ,

центрів дозвілля. В індустріальних країнах державне регулювання системи фізичного виховання та спорту є прерогативою держави і здійснюється компетентними органами. Єдина різниця в регулюванні - це ступінь децентралізації та спрямованість певних адміністративних повноважень галузі на рівні державних органів чи інших територіальних адміністративних одиниць [69].

Глобалізація сприяє інтеграції та усуває не лише культурні бар'єри, а й багато негативних аспектів культури. Глобалізація є вирішальним кроком на шляху до більш стабільного світу та кращого життя молодих людей у цьому світі. Зменшення соціальних диспропорцій стає мірилом прогресу цивілізації та відчутним кроком через роль державних інституцій у координації впливу факторів глобалізації на зміцнення взаєморозуміння. Глобалізація чинить тиск на молодіжне суспільство та веде до дефрагментації, оскільки цінності світового порядку, що виходять за межі національних кордонів, іноді суперечать традиційним національним цінностям.

Державна політика у галузі фізичного виховання повинна забезпечити перехід до нової моделі, в якій основна увага приділяється інтересам, потребам та мотивам молоді. Це допоможе значно активізувати процес самоактуалізації та формування пріоритету фізичної активності у вищих навчальних закладах для запобігання асоціативній поведінці. Ця політика пропонує можливість модернізувати розвиток фізичної культури з метою підтримання та поліпшення здоров'я учнів.

Систематичний аналіз державної політики у галузі фізичної культури показує, що на ефективність системи фізичного виховання студентів суттєво впливає соціально-економічна ситуація в країні, яка вимагає перегляду ставлення до фізичної культури з метою розширення взаємозв'язку між фізичним вихованням та фізичним вихованням вимагає таких соціальних складових, як культура та економіка. Система фізичного виховання існуючих у штаті студентів показала свою неефективність, не забезпечує випускникам

психофізичної та професійної готовності до практичної діяльності і вимагає подальшого вдосконалення.

Трансформація системи фізичного виховання молоді має йти в напрямку розвитку програмного забезпечення, науково-методичного, нормативно-правового забезпечення, гармонізації освітніх стандартів та норм з новими вимогами та можливостями розвитку суспільства. У зв'язку з цим вирішується питання про розробку ефективної організаційної структури державної політики фізичного виховання студентів, національного законодавства з урахуванням національних особливостей, менталітету українського народу, стану та перспектив розвитку фізичної культури та спорту, а також можливостей соціально-економічного розвитку держави.

2.2. Особливості іноземного досвіду державного регулювання фізкультурно-виховної діяльності в освітній сфері

Успішний розвиток державного регулювання фізкультурно-оздоровчої діяльності, соціально-економічних основ організації державної політики в галузі значно залежить від вивчення та узагальнення передового світового досвіду, імплементації в Україні. Переконливі результати наукових досліджень вказують на значущість фізичної культури для суспільства у областях освіти, виховання, охорони здоров'я, економіки, національної безпеки. Це широко усвідомлюється урядами розвинених країн світу, які з метою розвитку фізкультурно-оздоровчої діяльності сприяють удосконаленню державного регулювання цієї сферою [67, с. 105-106].

Вивчення світового досвіду державного управління галуззю в провідних країнах, який вони запроваджують у частині організації, визначення ролі та меж державного регулювання фізкультурно-оздоровчої діяльності, особливостей взаємовідносин між учасниками державного регулювання фізкультурно-оздоровчої діяльності повинне сприяти широкому залученню громадських організацій до управління нею, визначенню їхньої

ролі та місця в цих процесах, забезпечити належний рівень функціонування галузі та визначити перспективні напрями розвитку фізичної культури та оздоровлення населення в Україні.

Обов'язком навчальних закладів є створення умов для фізичного виховання учнів, здійснення спортивно-масової та фізкультурно-оздоровчої роботи протягом навчального дня та в позанавчальний час. Заняття фізичною культурою і спортом здійснюються відповідно до навчальних програм і стандартів, а спортивні змагання є невід'ємною складовою навчального процесу. Медичне та кадрове забезпечення навчально-виховного процесу, моніторинг фізичного стану та здоров'я молоді є важливими напрямками роботи з розвитку шкільної та студентської фізичної культури та спорту. Організаційна структура центрального виконавчого органу державної влади Китаю у сфері фізичної культури і спорту, відповідно до покладених на нього функцій, полягає в наявності відділів економіки, кадрів, науки та освіти, юридичного, зв'язків з громадськістю, відділу з міжнародних зв'язків, наглядового бюро, центрів управління за видами спорту.

Державна Рада КНР прийняла Програму всенародного зміцнення здоров'я, яка була розрахована на 15 років і мала на меті підвищення показників фізичної підготовленості та здоров'я населення, насамперед дітей і молоді. Усі програмні заходи були спрямовані на залучення кожного громадянина до щоденних занять фізичною культурою і спортом, оволодіння двома та більше видами рухової активності, на проходження щорічного медичного огляду. Стратегічною метою керівництва держави було створення дієвої системи всенародного зміцнення здоров'я, сучасної, доступної спортивної інфраструктури, в першу чергу, обладнаних ігрових та тренажерних майданчиків в парках, місцях відпочинку та проживання населення [86].

Спортивна індустрія у Сполучених Штатах Америки відрізняється бурхливим розвитком. Детальний аналіз галузі показав, що управління фізичною культурою і спортом здійснюється на загальнодержавному і

федеральному рівнях. Розвиток галузі та окремих її підсистем входить у компетенцію департаментів освіти, охорони здоров'я та соціальних служб США. Особливістю управління галуззю є його здійснення переважно на федеральному рівні та його суттєва децентралізація. У США регулювання здійснює державна комісія, і місцеві органи самоврядування [90].

Найбільш розповсюджена система природних монополій на ринках спорту та охорони здоров'я в США, яка встановлює обмеження на повернення постачальників соціальних послуг залежно від їхніх витрат, що ретельно контролюється регуляторами. Організація може отримати чистий прибуток, але не більше суми, встановленої законом. У цій ситуації ви маєте повний контроль над фінансовим станом організації, її вартістю, капіталом та структурою доходів. Важливо мати надійну законодавчу базу з конкретними та ефективними заходами для такого контролю. Основними обов'язками США є: встановлення національних орієнтирів та цілей для аматорського спорту; координація та організація заходів для розвитку аматорського спорту; організація змагань на всіх рівнях країни; підтримка розвитку фізичної культури та спортивного руху в країні; розробка та впровадження програми розвитку фізичної культури та спорту; впровадження законодавчих норм та сприяння розвитку спортивної інфраструктури, фізичної культури та спортивних послуг; організація наукових досліджень у галузі спорту; застосування законодавства про гендерну рівність; сприяти участі етнічних меншин у спортивних та громадських заходах.

В даний час у Сполучених Штатах діє низка видів спорту та спортивних програм, одна з найважливіших з яких - заохочення громадськості до здорового способу життя.

Великобританія має конкурсну систему змагань, при якій є публічний реєстр спортивних та медичних служб [67]. Важливо підкреслити, що надання спортивних та медичних послуг повинно регулюватися певними критеріями. Лише в цьому випадку постачальник послуг отримує державну підтримку залежно від кількості обслуговуваних клієнтів.

Безпосереднє державне управління фізичною культурою і спортом у Сполученому Королівстві Великої Британії та Південної Ірландії здійснюється центральним державним виконавчим органом – Департаментом з культури, засобів масової інформації та спорту. Центральний виконавчий орган державної влади у сфері фізичної культури і спорту координує роботу декількох недержавних установ: органу ліцензування футболу, олімпійського комітету, дистриб'ютора лотерей. Як зазначається в офіційних джерелах [91], основними завданнями департаменту є: розробка та реалізація державної політики в галузі; організація роботи у протидії щодо вживання заборонених речовин в спорті; координація роботи суб'єктів фізичної культури і спорту; розвиток масової фізичної культури і спорту; розвиток шкільного та студентського спорту; удосконалення механізмів управління фізичною культурою і спортом; координація роботи з суб'єктами професійного спорту; сприяння розвитку спортивної інфраструктури; впровадження програм підтримки тендерної рівності; здійснення міжнародної співпраці та захист державних інтересів у сфері фізичної культури і спорту; сприяння розвитку спортивним та іншим громадським організаціям; сприяння розвитку дитячо-юнацького та аматорського спорту. Варто зазначити, що поряд із вищенаведеним нормативно-правовим актом у Великобританії діє низка законів, які регламентують діяльність у сфері ліцензування спортивної діяльності, пожежної, санітарно-гігієнічної безпеки. Головною ознакою організації державного управління фізичною культурою і спортом у Великій Британії є централізація державної влади, підпорядкування та підвідомчість недержавних організацій і установ спортивно-фізкультурного спрямування у своїй діяльності центральному органу державної виконавчої влади, і поряд з тим значна увага приділяється розвитку фізичної культури і спорту на теренах територіально-адміністративних утворень завдяки розширенню функцій та повноважень органів місцевого самоврядування [13].

Німеччина характеризується відсутністю єдиного централізованого організаційного механізму державного управління фізичною культурою і

спортом. За даними офіційних джерел [29], у Німеччині відсутній центральний орган державної виконавчої влади у сфері фізичної культури і спорту. Німецький уряд активно застосовує методи, засновані на принципі субсидіарності. Місцева влада може створити спеціальну службу для задоволення будь-якої потреби тільки в разі, якщо така робота не ведеться на рівні спільноти. Питаннями розвитку галузі з різним ступенем залучення до цієї діяльності займаються законодавча гілка влади через спортивний комітет, федеральні міністерства освіти та охорони здоров'я, уряди земель, громадські установи, організації, підприємства.

Завдяки концепції спорту для всіх, кількість німецьких спортивних груп за останні півстоліття зросла в рази. Основним мотивом навчання є активне, повноцінне вдосконалення дозвілля та здоров'я. Спортивні клуби охоплюють три чверті громадян, які віддають перевагу груповим видам спорту, тоді як решта є прибутковими спортивними організаціями. Німецький підхід до спорту включає забезпечення доступності спорту для широкої громадськості та участі в ньому без примусу та тиску. Основна увага приділяється користі фізичного навантаження для здоров'я, пізнанню свого тіла та знайомствам з новими людьми. Ця відкритість до спорту забезпечує постійне збільшення кількості та ефективності діяльності Німецької спортивної асоціації та її членів. Розвиток спорту для кожного вимагає постійного пошуку нових видів фізичних навантажень. У спорті для кожного використовується ряд показників, враховуючи різні фізичні здібності учасників. У Німеччині вулиці та площі були широко поширені для масового спорту протягом останніх кількох десятиліть. Це дозволило зробити спорт унікальним соціальним явищем для всіх [28].

Муніципалітети відіграють ключову роль у фінансуванні розвитку популярного спорту в Німеччині. У структурі сільського та муніципального бюджетів значні витрати здійснюються на будівництво, реконструкцію та утримання спортивних споруд, які, як правило, безкоштовно надаються місцевим спортивним клубам [33, с. 122-123]. На тлі зменшення кількості

населення спостерігається тенденція до збільшення кількості любителів спорту для всіх. Час спортивного дозвілля динамічно змінюється залежно від соціальних потреб.

Типовими завданнями центрального державного виконавчого органу влади певної федеральної землі, який займається питаннями фізичної культури і спорту є: розробка і реалізація політики розвитку фізичної культури і спорту відповідного територіально-адміністративного утворення; масового спорту та спорту інвалідів; забезпечення належного фінансового та іншого матеріально-технічного забезпечення; сприяння розвитку спортивних клубів та об'єднань, які є стрижневим елементом політики розвитку масового спорту; залучення фінансової допомоги на розвиток спортивної інфраструктури; організація співробітництва між державними органами управління спортом та органами самоуправління, громадськими організаціями, установами, федераціями; сприяння організації та координація діяльності спортивних установ у проведенні спортивних змагань та заходів.

Варто відзначити, що серед пріоритетних завдань органу державної виконавчої влади з питань фізичної культури і спорту важливе місце відведено делегуванню повноважень громадським органам управління для розвитку спортивно-масового руху, а також реалізації державного фінансування фізкультурно-спортивних програм із їхнім виконанням спортивними клубами та іншими суб'єктами галузі. У Німеччині існує значна кількість громадських спортивних організацій та об'єднань. Найвідомішими з-поміж них є олімпійська спортивна федерація та спортивний союз інвалідів.

Державне управління фізичною культурою і спортом у Французькій республіці здійснює Міністерство спорту. Органи виконавчої влади з питань розвитку фізичної культури і спорту діють у відповідних регіонах, департаментах та комунах. В їхні обов'язки входить забезпечення діяльності та якісного функціонування галузі в адміністративно-територіальному утворенні [30]. Децентралізовані служби, створені при Міністерстві спорту в

2010 році, відповідають за контроль та координацію реалізації молодіжної політики, освіти, суспільного життя та спорту на регіональному рівні.

Держава та адміністративно-територіальні утворення, інші суб'єкти фізичної культури і спорту сприяють і забезпечують розвиток фізичної культури і спорту. Держава забезпечує належний рівень дотримання законів, здійснює контроль, ліцензування та сертифікацію діяльності у галузі фізичної культури і спорту, а також контролює діяльність федерацій із видів спорту. Відповідальні працівники центрального державного органу виконавчої влади наділені повноваженнями щодо здійснення заходів із виявлення та фіксації порушень правових норм, виписаних у Кодексі суб'єктами фізичної культури і спорту. Спортивним кодексом Франції встановлюються права та обов'язки, порядок створення, функції та повноваження таких суб'єктів фізичної культури і спорту: асоціацій та спортивних товариств; спортивних федерацій та професійних клубів; спортсменів, тренерів; шкіл [1].

Масовий спорт визначено важливою складовою спортивної політики Французької Республіки. Відповідно до законодавства цієї держави, місцева влада повинна спочатку забезпечити розвиток спорту, щоб створити умови для включення кожного громадянина Франції, незалежно від статі, віку, здібностей та соціального статусу, до фізичної та спортивної діяльності - важливого чинника для здоров'я, розвитку кожної людини, як один з основних елементів освіти, культури та соціального життя. Фізична та спортивна активність населення все більше відходить від традиційних моделей, що передбачають обов'язкову змагальну практику [75].

У Франції більшість муніципалітетів мають такі пріоритети у розвитку спорту для всіх: підтримка спортивних споруд, формування спортивної політики для всіх, участь у профілактиці захворювань за допомогою різних форм організованої фізичної активності [67]. Міністр спорту є розпорядником фонду, і за пропозицією Ради директорів фонду, половина якого формується Національним олімпійським комітетом, а інша половина -

Центральним органом виконавчої влади з питань спорту, визначає основні напрямки використання.

Поєднання здоров'я та спорту в одному центральному органі виконавчої влади має дати хороший сигнал суспільству щодо використання можливостей фізичної активності для покращення здоров'я населення. Одним з основних завдань є сприяння будівництву нових спортивних споруд у муніципалітетах, враховуючи необхідність забезпечення рівного їх розподілу між регіонами та покращення доступності для населення. Спорт типовий, особливо для дітей та підлітків, які практикують різні види катання на ковзанах, метання, катання на ковзанах, ігор з м'ячем та скелелазіння. Популярні види спорту характеризуються як індивідуальні види спорту, оскільки вони проводяться поза спортивними клубами, асоціаціями та організаціями приватного сектору. Французькі муніципальні спортивні служби постійно проводять детальний аналіз спортивних потреб населення та забезпечують адаптацію виявлених потреб до реальних можливостей зацікавлених місцевих органів влади [74].

Пріоритетними напрямками розвитку системи фізичної культури та спорту в Польщі є: формування потреби у фізичній активності та створення умов для її задоволення; збереження та розвиток існуючої мережі закладів фізичної культури та спорту як передумова для включення різних груп населення до оздоровчого відпочинку вдома та в місцях масового відпочинку; організація та проведення змагань, змагань, демонстрацій, фестивалів, спортивних заходів за місцем проживання та в місцях масового відпочинку населення; продовження активної просвітницької роботи з оздоровлення населення за допомогою фізичної культури та спорту [89]. Важливого значення набуває також розвиток спорту для всіх, який покликаний забезпечити масовість та доступність спорту для усіх членів суспільства. Польща бере активну участь у розвитку руху «Спорт для всіх», розвитку регіонального співробітництва, особливо це стосується ініціатив

обласних і воєводських спортивних організацій, федерацій та клубів, направлених на розвиток багатостороннього співробітництва.

Першочерговим завданням розвитку сучасного спорту та системи підготовки спортсменів високої кваліфікації є підвищення ефективності розвитку дитячо-юнацького спорту, удосконалення системи відбору перспективних спортсменів для підвищення їхньої майстерності та участі у змаганнях високого рівня, створення сприятливих умов для реалізації дітьми та підлітками набутих рухових навичок і основ з окремих видів спорту для прогресу подальшої спортивної діяльності. Проект розвитку дитячо-юнацького спорту Польщі фінансується рівною мірою з державного, регіональних та місцевих бюджетів. Представники державних та громадських спортивних інституцій Польщі плідно співпрацюють у міжнародних організаціях, зокрема, у відповідних структурах Ради Європи та федераціях з видів спорту, часто виступаючи зі спільних позицій. Міністерство спорту і туризму Польщі поділяє види спорту в країні на більш та менш важливі, і відповідно до цього розподілу виділяє кошти на розвиток окремих дисциплін. Серед командних дисциплін до найбільш пріоритетних віднесено футбол, баскетбол, волейбол та гандбол [94]. На ці види спорту передбачено державне фінансування на нинішньому рівні.

Отже, аналіз світової практики державного регулювання ринків фізкультурно-оздоровчих послуг дозволяє виділити дві основні моделі:

- соціально-демократичної орієнтації з високою роллю держави;
- меншим ступенем державного втручання в спортивно-оздоровчі та економічні процеси.

Аналіз світового досвіду дозволяє говорити про достатньо різноманітні форми і методи державного регулювання фізкультурно-оздоровчої діяльності. У країнах, які вирізняються достатньо високим рівнем організованої рухової активності населення розробляються, приймаються та реалізуються відповідні загальнонаціональні програми, які спрямовані на

забезпечення доступності спортивних занять для широких верств населення на основі об'єднання зусиль зацікавлених сторін.

Аналіз розвитку фізкультурно-оздоровчої діяльності та спорту в зарубіжних країнах показує, що, незважаючи на деякі національні особливості його розвитку, форми залучення держави у сферу спорту не відрізняються широким різноманіттям. Вони залежать, насамперед, від тих завдань, які ставлять перед спортом держава й суспільство. Існує дві головні форми залучення держави у спорт на сучасному етапі: прийняття законодавчих актів в області спорту на державному й регіональному рівнях; участь держави, регіональних і місцевих органів влади в розвитку спорту й у першу чергу в його фінансуванні (підготовка спортсменів високого класу й спортивного резерву, будівництво спортивних споруд, підготовка кадрів тощо).

Головне завдання органів державної влади у системі фізкультурно-оздоровчої діяльності – це створення сприятливих умов для розвитку масового спорту, а безпосередня організація занять привабливими видами рухової активності – це завдання спортивних організацій різних форм власності.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ФІЗКУЛЬТУРНО-ВИХОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

3.1. Модернізація державного регулювання у сфері фізичної культури та масового спорту на сучасному етапі розвитку України

Сьогодні ставить нові вимоги щодо удосконалення та адаптації механізмів державного регулювання фізичною культурою та масовим спортом відповідно до вимог сучасного етапу розвитку України. Практика фізкультурно-оздоровчої роботи потребує модернізації нових підходів із урахуванням політичних та соціально-економічних викликів перед сучасною українською державою, які зумовлені внутрішніми причинами й інтеграцією у міжнародне співтовариство в контексті світової глобалізації.

Фізична культура і масовий спорт є специфічними об'єктами людської діяльності, спрямованими на ефективну та планомірну роботу для забезпечення можливостей громадян у фізичному самовдосконаленні. Масовий спорт, як соціальне явище виконує у суспільстві низку суттєвих соціальних функцій, які допомагають нарощувати людський капітал і розширювати потенціал суспільства загалом. Актуальним є визначення нових підходів щодо особливості залучення населення, особливо молоді, до фізкультурно-виховної діяльності, які б відповідали соціально-демографічній політиці України, з огляду на стрімкі темпи скорочення тривалості життя населення, втрата традицій ведення здорового способу життя, високий рівень гіподинамії населення, недосконалість системи фізичне виховання в закладах освіти, моральна застарілість матеріально-технічної спортивної бази.

Світова спільнота сьогодні стурбована необхідністю забезпечення права людини на збереження та зміцнення здоров'я. Адаптація законодавства України до світових стандартів – важлива складова української зовнішньої політики, тому законодавство України визначає сприяння здоров'ю та

здоровому способу життя населення як один із головних напрямів державної політики охорони здоров'я та освіти [76]. До головних сфер державного регулювання належить адаптація законодавства про «Охорону здоров'я і життя людини» до законодавства Європейського Союзу.

Водночас, законодавча, нормативна та матеріально-технічна бази, що є основою для реалізації державної політики в галузі фізичної культури і спорту, неадекватні до проведених соціально-економічних реформ, не гарантують конституційного права кожного громадянина України на заняття фізичною культурою і спортом, оскільки не забезпечені достатнім фінансуванням і не мають надійних механізмів реалізації. Для усунення негативних явищ, насамперед, потрібно вдосконалення організації фізичного виховання і державного регулювання ним, розробка регламентації цього процесу, подальше поглиблення і розвиток демократичних засад і підвищення якості та ефективності роботи органів та закладів фізичної культури.

Таким чином, існує актуальна необхідність вдосконалення організаційно-правових відносин в українському фізкультурно-спортивному русі та визначення оптимальної системи державного регулювання галузі фізичної культури та масового спорту в Україні з метою створення для молоді оптимальних умов для занять фізичною активністю. Державне регулювання галузі передбачає застосування системного, структурно-функціонального, діалектичного, ситуаційного, нормативного та кількісного підходів із метою комплексного дослідження принципів та механізмів управління фізкультурно-виховної діяльності молоді в Україні, визначення її організаційної структури, функцій, методів та інструментів, встановлення суттєвих особливостей кількісного та якісного розвитку, функціональних взаємозв'язків між окремими елементами системи.

Аналіз міжнародного досвіду розвитку масового спорту свідчить про певний ступінь опрацювання теоретичних засад цього процесу, особливостей формування та реалізації відповідної державної політики, нормативно-

правових, соціальних та економічних аспектів функціонування системи “спорту для всіх”. Водночас в аналітичних матеріалах Всесвітньої організації охорони здоров’я зазначено, що в Європі спосіб життя кожної п’ятої людини характеризується ще незначним рівнем або повною відсутністю рухової активності. Ця проблема найактуальніша для країн східної Європи і передусім для України.

Необхідний принципово новий функціонуючий інституційний базис, який визначатиме характер подальшої трансформації у цій сфері. Треба вживати заходів щодо розвитку державної системи охорони здоров’я, заохочувати діяльність, що сприяє зміцненню здоров’я молоді, розвитку фізичної культури і спорту, екологічному благополуччю.

В основних документах ООН (резолюції Генеральної Асамблеї “Спорт як засіб сприяння освіти, здоров’ю, розвитку та миру”), ЮНЕСКО (Міжнародна хартія фізичного виховання та спорту), Всесвітньої організації охорони здоров’я (Глобальна стратегія щодо харчування, фізичної діяльності та здоров’я), Ради Європи (Європейська спортивна хартія) та Європейський Союз (Біла книга про спорт) наголошено на важливості масового руху та спорту для всіх у вирішенні важливих соціально-економічних проблем та у зміцненні здоров’я, освіти та загальний особистий розвиток і мир. [92] Розвитку спорту для всіх на міжнародному рівні сприяють міжнародні міжурядові організації - ООН, ЮНЕСКО, ВООЗ, Рада Європи, Європейський Союз та неурядові організації - МОК та Міжнародна асоціація спорту для всіх. Вони відіграють провідну роль у формуванні обґрунтування, визначенні пріоритетів урядової політики щодо розвитку спорту для всіх, а також у постійному моніторингу та консультуванні урядів та неурядових організацій щодо забезпечення доступності спорту для різних груп.

Основним завданням органів державної влади та місцевого самоврядування в системі масового спорту є створення сприятливих умов для його розвитку. Законодавча та нормативна база, підготовка, дослідження, будівництво та обслуговування спортивних споруд, визначення необхідних

економічних та інших переваг та безпосередня організація занять із привабливими видами фізичної активності - завдання спортивних організацій різних форм власності [54]. Основна відповідальність за розвиток масового спорту лежить на місцевій владі та муніципалітетах.

В Україні система залучення населення до масових видів спорту неефективна. Розвиток національної системи валеологічної освіти в соціально-економічних умовах України, характерний для XXI століття, показує, що необхідно критично осмислити досягнутий рівень та сконцентрувати зусилля та ресурси на вирішенні найактуальніших проблем, включаючи розвиток народної освіти. Спорт та здоров'я, перешкода [48]. Як відомо, перед сферою фізичної культури та масового спорту в Україні стоять основні завдання, пов'язані зі зміцненням здоров'я населення та зміцненням державної влади на міжнародному рівні.

Основними проблемами, що виникають у розвитку студентського спорту в Україні, є:

- відсутність цілісної системи фізичного, морального виховання, розумового розвитку та соціалізації молоді та, як наслідок падіння суспільної моралі, низька культура поведінки частини студентської молоді;

- значне відставання від провідних країн спорту у розробці та впровадженні інноваційних спортивних технологій, що ускладнює розвиток фізичної культури та масового спорту, а також підготовку спортсменів високого класу в загальноосвітній школі.

Основними негативними факторами є:

- відсутність цілісної системи соціально-економічного стимулювання працівників освіти та науково-педагогічних працівників до реалізації програм, пов'язаних зі студентським спортом;

- недосконалість нормативної бази щодо розвитку студентського спорту;

- невизначеність щодо статусу студентських спортивних організацій різного рівня у системі відносин з органами державної виконавчої влади у галузі освіти, науки та спорту;

- відсутність чіткого регулювання вищезазначених відносин.

В даний час необхідно посилити регулятивні функції держави щодо вирішення стратегічного розвитку масового спорту в Україні шляхом збільшення популяризації масового спорту серед населення. Проблемами в цьому плані були відсутність повноважень Студентської організації України та інших організацій, передбачених Законом України "Про фізичну культуру і спорт" [59], хоча вони є суб'єктами фізичної культури і спорту, і є юридичні та фінансові невідповідності механізмам вдосконалення процесу фізичного виховання та спорт в освітній та науковій системі України, а також відсутність правового статусу студентських команд, що створює значні труднощі для вищих навчальних закладів при направленні студентів для участі у студентських спортивних змаганнях.

Важливою проблемою є недостатньо повно відрегульовані обов'язки суб'єктів фізкультурного і спортивного руху у сфері фінансового забезпечення їхньої діяльності; не визначені конкретні джерела фінансової підтримки спортивно-освітніх установ різного рівня і різних форм власності. Істотним недоліком сучасного законодавства є і те, що воно по суті не містить норм, спрямованих на регулювання економічної діяльності організацій фізичної культури і спорту як учасників ринку спортивних та фізкультурно-оздоровчих послуг [62]. У ньому відсутня вказівка на державні стандарти в галузі фізичної культури і спорту, потребують уточнення положення, пов'язані з ліцензуванням і сертифікацією спортивно-оздоровчих послуг. На цей час розвиток сучасного законодавства у галузі фізичної культури і масового спорту відбувається за рахунок прийняття підзаконних актів. Це викликано, з одного боку, недосконалістю базового галузевого законодавства щодо фізичної культури і спорту, з іншого, складністю внутрішньої структури галузі. На сучасному етапі все це вказує на

субсидіарну роль держави в розвитку фізичної культури і спорту, у тім числі і розвитку законодавства.

Заходи, що вживають як періодичні спроби модернізації діючого законодавства в сфері фізичної культури і спорту за рахунок внесення окремих поправок до чинної редакції нормативних правових актів, показали свою низьку ефективність, оскільки у своїй методологічній основі ці поправки ґрунтувалися на застарілих абстрактних схемах і моделях нормотворчості [12]. Необхідно враховувати також, що в наш час реально склалася повноцінна соціальна галузь – фізкультурно-спортивна, зі своїм специфічним виробництвом і продукцією: показниками оздоровлення населення, спортивними досягненнями, зростаючою виробничою базою, кадровим потенціалом.

Незадовільним є стан фінансового механізму державного регулювання забезпечення фізичної культури й спорту в Україні. Однак, на нашу думку, вимога збільшення бюджетних асигнувань на розвиток фізичної культури й спорту без оптимізації фінансового механізму державного регулювання, організації збору й витрат фінансів не може дати необхідного ефекту. Необхідне внесення корективів у низку нормативно-правових актів для зміни у ситуації, що склалася у суспільстві.

Відповідно до Указу Президента України «Про державну підтримку розвитку фізичної культури та спорту в Україні» [50] державна фінансова підтримка фізичної культури й спорту здійснюється шляхом реалізації наступних її форм:

- пряме й достатнє фінансування фізичної культури й спорту з бюджетів усіх рівнів на основі відповідних фінансових і соціальних норм і нормативів;
- надання різних пільг і преференцій для організацій, установ і підприємств сфери, що направляють фінансові кошти на розвиток фізичної культури й спорту (насамперед від ігрового бізнесу, тоталізаторів і лотерей);

- виділення пільгових (безвідсоткових) кредитів і цільових інвестицій у розвиток фізичної культури й спорту;
- прискорення амортизації спортивного майна й інше.

У деяких областях соціальної сфери схвалені норми й нормативи державного регулювання фізичної культури й спорту (забезпеченість спортивними залами й спорудами різних видів, дитячими і юнацькими школами, виробництво товарів спортивного й туристичного призначення, охоплення молоді у спортивному резерві, забезпеченість тренерсько-викладацьким складом тощо). Однак варто зазначити, що прийняті норми й нормативи не враховують специфічні природно-кліматичні, демографічні й інші особливості регіонів країни. Тому їхнє використання в міжбюджетних процесах ускладнено. Фінансування освітніх установ середньої й вищої освіти в області фізичної культури й спорту, створених органами державної влади й органами місцевого самоврядування, у тому числі витрат на зміцнення й розвиток матеріально-технічної бази, відповідно до Закону України «Про фізичну культуру й спорт» [59] може здійснюватися за рахунок засобів державного бюджету, місцевих бюджетів і інших не заборонених законом джерел.

Наступним важливим аспектом модернізації є нормативно-правове забезпечення фізичної культури і спорту полягає у визначенні пріоритетів державної політики, розподілі повноважень між рівнями державної влади і заохоченні з боку держави діяльності, яка сприяє зміцненню здоров'я молоді, розвитку фізичної культури і спорту. Держава ставить перед собою завдання охоплювати спортивними та фізкультурно-оздоровчими заходами всі вікові групи населення. Робота державних органів, органів місцевого самоврядування, громадських організацій повинна будуватися так, щоб фізична культура і спорт були в житті молоді систематично.

На основі аналізу нормативно-правової бази нами з'ясовано, що організація фізичного виховання і масового спорту відбувається відповідно до Конституції України [31], Законів України «Про освіту» [58], «Про вищу

освіту» [49], «Про фізичну культуру і спорт» [59], постанови Кабінету Міністрів України від 9 грудня 2015 року № 1045 «Про затвердження Порядку проведення щорічної оцінки фізичної підготовленості населення України» [53], Указів Президента України «Про Національну стратегію освіти в Україні на період до 2021 року» [56] та від 9 лютого 2016 року «Про Національну стратегію з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року «Рухова активність – здоровий спосіб життя – здорова нація» [55], Постановою Верховної Ради України від 19 жовтня 2016 № 1695-VIII «Про забезпечення сталого розвитку сфери фізичної культури і спорту в Україні в умовах децентралізації влади» [51], рекомендаційним листом МОН від 25 вересня 2015 № 1/9-454 «Про організацію фізичного виховання у вищих навчальних закладах» [57] тощо.

Протиріччя в нормативно-правових актах, що регулюють питання організації фізичного виховання у закладах вищої освіти негативно вплинули на залучення студентів до практичної рухової активності, регулярних занять фізичною культурою і спортом, призвели до зменшення навчального навантаження кафедр фізичного виховання і скорочення штату викладачів. Підтверджується доцільність висновків щодо необхідності удосконалення законодавства України, яке забезпечує реалізацію політики охорони здоров'я та формування здорового способу життя молоді, а також державне регулювання сфери фізичної культури і спорту.

Отже, одним із головних завдань держави є задоволення загальних людських потреб, у тому числі потреб у здоровому способі життя і в заняттях фізичною культурою та спортом. Майбутнє будь-якої країни визначає фізичне і духовне здоров'я членів суспільства. Розуміння цього має зумовити посилення ролі фізичної культури і спорту в політиці зміцнення держави і суспільства. Активне використання фізичної культури і спорту як дієвого засобу підтримки та зміцнення здоров'я населення повинно стати запорукою сильної і здорової держави.

3.2. Уніфікація механізмів державного регулювання процесу фізичного виховання студентської молоді в Україні

На сучасному етапі розвитку основою державного регулювання відносин в сфері фізичної культури і спорту є формування державної політики щодо створення відповідних державних органів, які забезпечують фінансову, матеріально-технічну, кадрову, інформаційну, нормативно-правову та іншу підтримку розвитку фізичної культури і спорту. Головна мета держави може бути досягнута за умови вживання певних заходів щодо поліпшення життя населення України, готуючи на ринок праці освічену, здорову й активну робочу силу. Сучасна криза має прояв у нездатності людини і виробництва протистояти їй через незадовільний моральний та фізичний стани. Це свідчить про фіаско державного регулювання сфери фізичної культури і спорту, зокрема, про відсутність дієвого механізму.

Державне регулювання розвитку масового спорту є процесом впливу держави на цей вид діяльності за допомогою комплексу механізмів забезпечення його ефективного функціонування. Механізми державного регулювання розвитку масового спорту є системою адміністративних, правових, економічних, організаційних та інформаційних методів і засобів впливу на взаємини між об'єктами системи масового спорту та суб'єктами управління [8].

Державне регулювання сферою фізичної культури і масового спорту в Україні ще перебуває на стадії вдосконалення. Реформування цього напрямку потребує вирішення комплексу організаційних, економічних і правових питань з урахуванням досвіду європейських країн. Сфера фізичної культури і спорту виконує специфічні організаційні функції, пов'язані зі задоволенням специфічних потреб. Продуктом виробництва, насамперед, є оздоровчі та видовищні послуги, які сьогодні задовольняють різні потреби спортивної спрямованості людей різного віку, інтересів і статків [15].

Державне регулювання галузі фізичної культури і масового спорту є системою законодавчих, фінансових, економічних норм для відповідних

державних органів і громадських організацій, що забезпечують формування та розвиток інтелектуалізованих продуктивних сил людини. Важливим аспектом є визначення об'єкта та суб'єктів державного регулювання даної галузі.

Об'єктом державного регулювання можуть бути економічні підсистеми сектора економіки, стадії виробництва та соціально-економічні процеси. Сфера масового спорту, завдяки створюваним нею соціальному і галузевому ефектам, визначається як соціально-економічна, а отже, є об'єктом державного регулювання [14]. Також показником регулювання є соціально-економічний ефект від збільшення вільного часу, продовження терміну життя, поліпшення здоров'я людини, підвищення творчих можливостей і соціальної віддачі людини; активізації суб'єктів, що позначиться на їхній прибутковості.

Суб'єктом державного регулювання сфери фізичної культури і масового спорту є держава в особі державних органів влади, що мають власну ієрархічну послідовність виконання завдань і цілей держави; громадські організації і фонди; галузі і підгалузі; установи, що займаються спортивною діяльністю, видають певний спортивний продукт, та індивід як представник продуктивної робочої сили [18, с. 12].

Як показав аналіз стану державного регулювання фізкультурно-виховної діяльності в Україні, проведений нами у параграфі 2.1 найважливішими проблемами державного регулювання галузі фізичної культури і спорту є:

- відсутність системності та послідовності в реалізації заходів у перспективі;
- недієвість системи моніторингу діяльності сфери фізкультурно-спортивних послуг;
- слабе узгодження стратегічних завдань фізкультурно-спортивної політики на міжвідомчому рівні, незважаючи на створення нових координуючих структур.

Також відзначимо, що характер функціонування економіки України не сприяє створенню ринкових основ розвитку сфери фізичної культури і масового спорту. Економіка країни не досягла такого рівня розвитку, коли бізнес стає надзвичайно зацікавлений у використанні ринку фізкультурно-спортивних послуг, і, отже, активно сприяє його розвитку. Цим обумовлено порівняно невелику кількість спонсорів та їхню низьку активність у підтримці фізкультурно-спортивних організацій.

Все це потребує уніфікації механізмів державного регулювання процесу фізичного виховання.

Основою державного регулювання є організаційний механізм. Тому він найбільше потребує вдосконалення, а саме: створення структурних підрозділів із питань спорту органів виконавчої влади на всіх рівнях; розмежування повноважень центрального та місцевих органів виконавчої влади в сфері спорту; освіті координаційних дорадчих органів із питань розвитку масового спорту; вдосконаленні шляхів взаємодії органів місцевого самоврядування зі суб'єктами господарської діяльності, пов'язаної з наданням спортивних послуг; створенні спортивних центрів; вдосконаленні системи підвищення кваліфікації державних службовців, на яких покладено обов'язки з розвитку спорту в країні.

Правовий механізм державного регулювання спортивної сфери визначається як система засобів і способів, що діють, визначають ступінь державного примусу щодо відповідної для держави моделі поведінки всіх суб'єктів сфери фізичної культури і спорту, забезпечують стабільність сфери шляхом юридичного визначення її елементів і динаміку розвитку через регулювання вертикальних і горизонтальних зв'язків суб'єктів, забезпечуючи відтворювальні процеси суспільства і їхнє удосконалення, зокрема дію фінансового механізму державного регулювання галузі.

Фінансовий механізм є системою методів і відповідних інструментів, за допомогою яких відбувається накопичення, розподіл, витрати фінансових ресурсів і направляються грошові потоки. Водночас, організаційний механізм

державного регулювання сфери масового спорту є ієрархічно побудованою системою органів державної влади, громадських та суспільних структур, організацій, підприємств, установ усіх форм власності, які управляють та контролюють забезпечення відтворювальних процесів суспільства.

Таким чином, розглянуті механізми державного регулювання мають системний зв'язок, в якому першість надано правовому механізму, що дає змогу визначити і юридично закріпити повноваження управлінської структури необхідної сфери, попередньо визнавши її наявність і доцільність. Існування правового та організаційного механізмів допоможе провести належне фінансове забезпечення сфери. Функціонування та ефективний розвиток масового спорту в умовах ринкової економіки передбачає постійний пошук додаткових джерел фінансування, інноваційних інструментів ведення конкурентної боротьби, здійснення ринкової комунікації.

Разом з тим, вважаємо за доцільне, що на сучасному етапі функціонування закладів вищої освіти в Україні слід розглядати наступні механізми державного регулювання фізкультурно-виховної діяльності серед студентської молоді: нормативно-правові, економіко-фінансові, організаційні, соціально-політичні, мотиваційні, інформаційні, освітньо-культурні та комунікативні (рис. 3.1).

Нормативно-правовий механізм включає:

- формування нормативної бази, що забезпечує реалізацію ефективної державної політики у галузі фізичної культури та освітньої діяльності серед учнів;
- підвищення ефективності студентського самоврядування у наданні молоді гарантій щодо дій адміністрації вищих навчальних закладів;
- вдосконалити процедури державного регулювання у сфері освіти учнівської молоді шляхом моніторингу виконання нормативно-правових актів у галузі освіти;

- забезпечення єдиного стандарту надання необхідних послуг для підтримки рівня здоров'я студентської молоді у вищих навчальних закладах України.

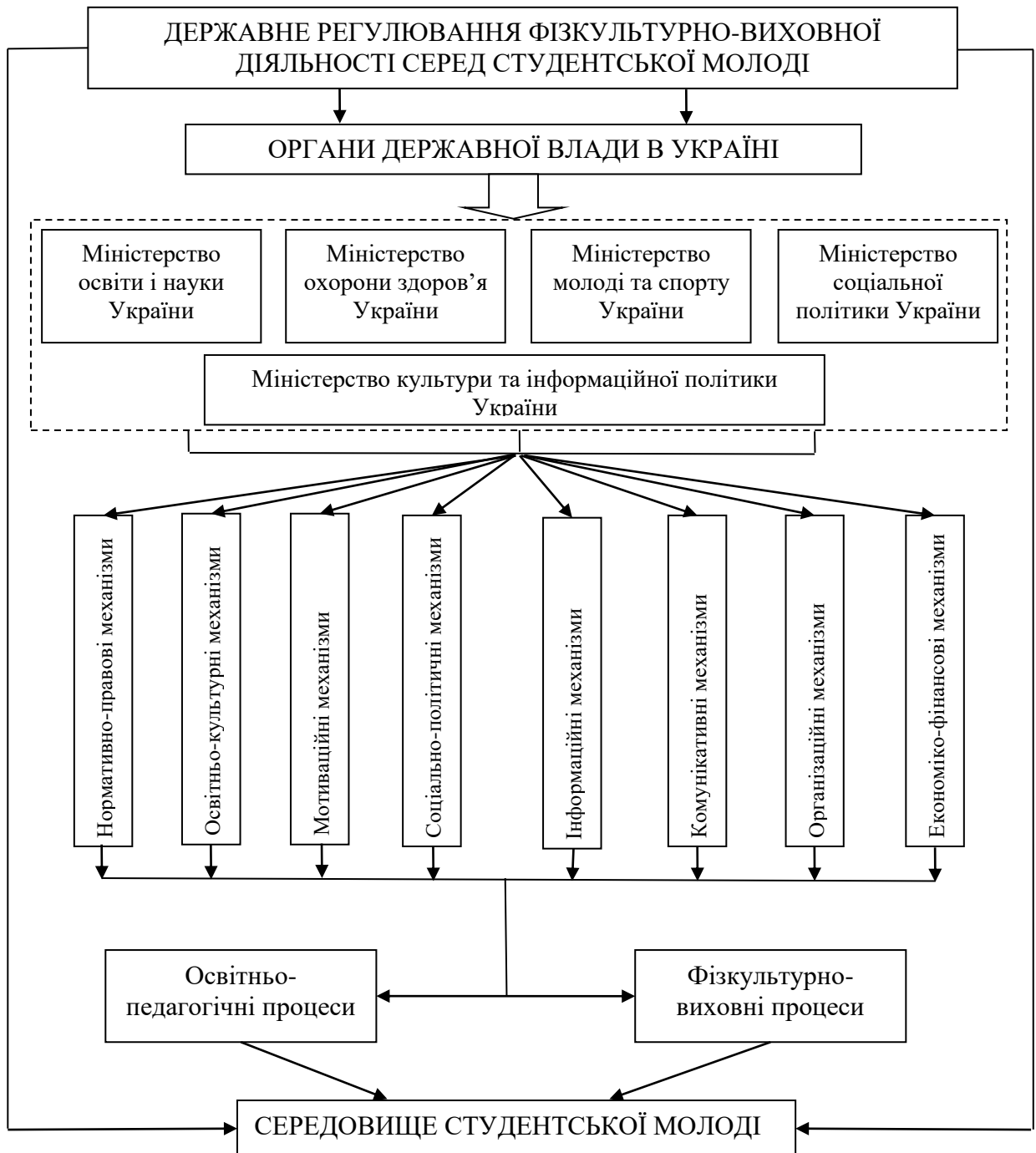

Рис. 3.1. Механізми державного регулювання фізкультурно-виховної діяльності у закладах вищої освіти серед студентської молоді

Примітка. Складено автором.

Економіко-фінансовий механізм передбачає:

- систематично вирішувати дисбаланс соціально-економічної нерівності щодо здатності учнів, які займаються спортом, займатися масовим спортом у вільний час;
- концентрація матеріальних та фінансових ресурсів на необхідних сферах та сферах суспільного студентського життя з урахуванням позиції студентського самоврядування;
- проведення анкетування та анкетування студентів з питань соціально-економічного та соціально-економічного розвитку у вищих навчальних закладах;
- соціально виправданий розподіл бюджету студентської спілки на функціонування позашкільного спорту та охорони здоров'я.

Організаційний механізм регулює:

- розробка та реалізація партнерських проектів у педагогічному та педагогічному напрямках державної спортивної політики в системі вищої освіти України;
- застосування соціальних технологій для громадського контролю студентів за діяльністю адміністрації університетів стосовно процесів фізичного виховання;
- підвищення ефективності діяльності громадських організацій, що займаються популяризацією фізичної культури та масового спорту, в політиці охорони здоров'я студентської молоді;
- забезпечення реалізації програм та проектів з фізичної культури та освітньої діяльності в середовищі студентської молоді в рамках реалізації державної гуманітарної політики в Україні.

Соціально-політичний механізм визначає:

- збільшення соціально-політичних гарантій у соціальній та цивільній сфері впливу фізичної культури та масового спорту на гармонійний розвиток студентської молоді;

- розширення можливостей процедур демократичної участі студентів у регулюванні соціалізації молоді з її активною участю у масових видах спорту під час навчання в університетах;

- суворе дотримання соціальних гарантій самореалізації молоді в контексті інтеграції вищих навчальних закладів до європейського освітнього простору.

Мотиваційний механізм включає:

- сприяти виникненню обставин, за яких фізична та громадянська активність студентів під час навчання у вищих навчальних закладах зростає в умовах глобалізації;

- бажання, готовність молодої людини розвивати соціальні цінності студентів шляхом трансформації сучасних підходів до управління у вищих навчальних закладах;

- підвищення ступеня успішності ефективного результату зростання фізичного та освітнього рівня в результаті ініціатив студентської молоді в університетах України.

Інформаційний механізм пропонує:

- узгодженість змісту механізмів державного регулювання фізичної культури та навчальної діяльності студентів у ВНЗ;

- вдосконалення управлінських підходів до взаємодії органів державної влади та інформування студентів про можливість їх фізичного самовдосконалення;

- гарантія свободи слова та думок студентської молоді, а також вільний доступ молоді до інформації про можливості фізичного виховання та масового спорту.

Освітньо-культурний механізм включає:

- зростання культурного рівня студентів в освітній галузі, що сприяє діяльності університетів у галузі фізичного виховання та роботи на сучасному етапі розвитку громадянського суспільства;

- забезпечення якісної та доступної освіти, всебічного розвитку культури та духовності студентської молоді під час навчання у вищих навчальних закладах України;

- визначення стратегічних цілей та пріоритетних напрямків державної гуманітарної політики у галузі фізичної культури та освітньої діяльності університетів на сучасному етапі.

Комунікативний механізм включає:

- встановлення узгодженості принципів державного регулювання та комунікації у галузі фізичної культури та освіти між адміністраціями вищих навчальних закладів та державними установами;

- створити студентські ради з питань соціального партнерства між органами місцевого самоврядування у співпраці з адміністраціями вищих навчальних закладів з фізичного виховання та навчання студентів;

- впровадження сучасних комунікативних моделей формування новітньої концепції фізичного виховання молоді в університетах на сучасному етапі розвитку українського суспільства.

Важливим аспектом у системі державного регулювання фізичного виховання є роль місцевої влади у сфері спортивної культури та спорту. До компетенції місцевої влади входить створення умов для розвитку масової фізичної культури та спорту на їх території. Муніципалітети ближче до щоденних потреб людей та того, як вони можуть їх задовольнити. Вони мають більшу гнучкість та мобільність при вирішенні місцевих проблем та покращенні якості життя населення [5].

Регіональні (муніципальні) органи з фізичної культури та спорту повинні оптимізувати систему з розвитком масової культури та оздоровчого спорту та розподілити повноваження з розвитку елітного спорту та спорту для всіх на органи фізичної культури та спорту різних категорій. Рівні. Розвиток високопродуктивного спорту повинен відбуватися у сфері державного управління, розвиток спорту для всіх - у сфері місцевої адміністрації, тоді як місцеві органи з фізичної культури та спорту повинні

бути звільнені від відповідальності за розвиток високопродуктивних видів діяльності. спортивні успіхи [63].

Роль місцевого самоврядування у розвитку спорту для всіх є стратегічною і має бути спрямована на вирішення таких завдань:

- визнати соціальну цінність спорту для всіх, незалежно від цілей розвитку елітного спорту, як пріоритет державної гуманітарної політики;
- вести статистику та аналіз спортивних результатів у всіх муніципалітетах;
- активізація процесу наукових досліджень та науково-технічного розвитку;
- інформаційне забезпечення, видання останніх наукових журналів, конференцій та семінарів зі спорту для всіх;
- координація підготовки та перепідготовки для всіх у галузі спорту.

Для вирішення цих проблем доцільніша система державного регулювання, в якій місцеві органи влади відіграють важливу роль. Ці органи координують сферу фізичної культури та спорту. Вам потрібно оптимізувати систему управління розвитком масової фізичної культури та рекреаційного спорту та розподілити повноваження щодо розвитку елітного спорту та спорту для всіх між керівними органами фізичної культури. і спорт на різних рівнях. Розвитком змагального спорту слід займатися у сфері державного управління, розвитком спорту для всіх - у сфері місцевого самоврядування, а місцеві органи влади у сфері фізичної культури та масового руху повинні бути звільнені від відповідальності за розвиток змагального спорту.

Сучасне функціонування української економіки ще не сприяє формуванню ринкових принципів розвитку масового спорту. Державна економіка ще не досягла такого рівня розвитку, коли економіка зацікавлена у використанні ринку фізкультурно-спортивних послуг, а тому активно сприяє його розвитку. Це пов'язано з відносно невеликою кількістю спонсорів та їх низьким рівнем активності у підтримці спортивних організацій. Якщо в економічно розвинених країнах із ринковою економікою, як правило,

існують приватні джерела фінансування масового спорту порівняно з державним, то ситуація в Україні дещо інша.

Державні та комерційні установи ще не можуть бути джерелом субсидій для фізичної культури та спорту, як це прийнято у високорозвинених країнах. Однак тенденція до фінансової підтримки масового спорту в Україні є позитивною. Однак збільшення бюджетних асигнувань на розвиток фізичної культури та спорту часом відстає від фактичного збільшення видатків на різні товари та послуги, що призводить до серйозного недофінансування державних та регіональних програм фізичної культури та спорту.

У неприбутковому спорті та спортивних організаціях та закладах більшість коштів - це бюджет, виділений державою на розвиток фізичної культури та спорту. Загалом, ми виявляємо, що державне регулювання у сфері масового спорту недостатньо забезпечує функціонування фізкультурно-оздоровчої діяльності в суспільстві та не використовує існуючу матеріально-технічну базу. Державне регулювання фізичної культури та оздоровчої діяльності в сучасних умовах повинно включати пошук та збір коштів поза домогосподарством для фінансування масового спорту для всіх.

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі подано теоретичне узагальнення й нове вирішення наукового завдання – удосконалення державного регулювання фізкультурно-виховної діяльності у закладах вищої освіти. Отримані в процесі дослідження результати дають змогу сформулювати висновки і пропозиції, що мають теоретичне й практичне значення.

1. В процесі дослідження визначено, що під державним регулюванням розвитку фізичної культури та масового спорту слід розуміти скоординовану відповідно до загальнонаціональних інтересів та державної політики в сфері фізичної культури та спорту діяльність органів державної влади, спрямовану на створення оптимальних нормативно-правових, організаційних, адміністративних умов для ефективного функціонування системи розвитку фізичної культури і масового спорту в Україні.

Регулювання має здійснюватися суб'єктами управління – органами державної влади та місцевого самоврядування, які визначають стратегію і тактику розвитку сфери фізичної культури та масового спорту відповідно до національних інтересів та державної політики.

2. Проаналізовано фізкультурно-виховну діяльність закладів вищої освіти у студентському середовищі як об'єкт державного впливу та обґрунтовано значення феномену фізичної культури та процесуальної сутності фізкультурно-виховної діяльності, що має реалізуватися в соціумі. У цьому контексті головною метою державного регулювання є створення умов для збереження генофонду країни шляхом залучення студентської молоді до здорового способу життя, забезпечення сприятливих умов для фізкультурно-виховної діяльності у закладах вищої освіти, ведення пропагандистської роботи серед студентської молоді щодо корисності та необхідності індивідуального здоров'я.

3. Охарактеризовано державне регулювання формуванням молодіжної політики щодо фізичної та громадської активності студентства у закладах вищої освіти. Узагальнено, що заклади вищої освіти повинні забезпечувати

можливість доступу студентської молоді до процесів розробки, прийняття та реалізації рішень органів державної влади. Характерними особливостями державної молодіжної політики у сфері надання фізкультурно-оздоровчих послуг в системі вищої освіти визначено її фрагментарність, несистемність, залишковий принцип фінансування, слабку взаємодію органів державної влади з громадськими студентськими організаціями.

4. Проведений аналіз світової практики державного регулювання ринків фізкультурно-оздоровчих послуг дозволяє виділити дві основні моделі: соціально-демократичної орієнтації з високою роллю держави; меншим ступенем державного втручання в спортивно-оздоровчі та економічні процеси.

Аналіз світового досвіду дозволяє говорити про достатньо різноманітні форми і методи державного регулювання фізкультурно-оздоровчої діяльності. У країнах, які вирізняються достатньо високим рівнем організованої рухової активності населення розробляються, приймаються та реалізуються відповідні загальнонаціональні програми, які спрямовані на забезпечення доступності спортивних занять для широких верств населення на основі об'єднання зусиль зацікавлених сторін.

5. Визначено необхідність модернізації державного регулювання, яке повинно формувати відносини у сфері фізичної культури і масового спорту, координувати дії відповідних органів державної влади щодо розвитку цієї сфери, а також забезпечити комплексну взаємодію владних структур із закладами вищої освіти та організаціями студентського самоврядування.

Невідкладним завданням у реформуванні даної галузі має стати удосконалення механізмів реалізації державного регулювання фізкультурно-виховної діяльності у закладах вищої освіти України, ефективної участі студентського самоврядування у процесах соціального партнерства.

6. Визначено шляхи та напрями уніфікації механізмів державного регулювання процесу фізичного виховання студентської молоді в Україні. Відзначено, що уніфікація механізмів державного регулювання

фізкультурно-виховної діяльності у закладах вищої освіти серед студентської молоді дозволить суттєво актуалізувати фізкультурно-оздоровчий напрям та забезпечити масштабнішу й ефективнішу соціокультурну значущість занять фізичною культурою і масовим спортом. Органи державної влади повинні координувати фізкультурно-виховні процеси у закладах вищої освіти щодо фізичної культури і масового спорту шляхом формування ефективної державної політики фізичного виховання.

Запропоновано механізми державного регулювання фізкультурно-виховної діяльності в закладах вищої освіти України: нормативно-правові, економіко-фінансові, організаційні, соціально-політичні, мотиваційні, інформаційні, освітньо-культурні, комунікативні. Реалізація зазначених механізмів державного регулювання передбачає відповідний інструментарій та змістовне наповнення і забезпечується діалоговою формою відносини між закладами вищої освіти, органами державної влади і організаціями студентського самоврядування.

